До недоліків економічного забезпечення реалізації державної регіональної економічної політики в Україні слід віднести: значну частку загальних доходів на державному рівні, що потребує додаткового змінення пропорцій розподілу доходів між державними та місцевими бюджетами; низьку ефективність реалізації державних цільових програм. Зазначене потребує додаткового визначення напрямів удосконалення економічного забезпечення реалізації державної регіональної економічної політики в Україні, що потребує подальших наукових пошуків.

Література

1. Господарський кодекс України // ВВР України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
2. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23 берез. 2000 р. № 1602-III № 1621/IV// ВВР України. – 2000. – № 25. – Ст. 195.
3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 5 серп. 2020 р. № 695 // Офіц. вісн. України. – 2020. – № 67. – С. 315. – (Ст. 2155, код акта 100460/2020).
4. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24 черв. 2004 р. № 1861-IV // ВВР України. – 2004. – № 45. – Ст. 499.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ СМАРТ-СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ У РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Х. О. Патицька, к.е.н., с.н.с. відділу регіональної фінансової політики

ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»

Десятирічний досвід впровадження смарт-спеціалізації як інноваційного підходу до стимулювання економіки регіонів у країнах ЄС підтвердив свою цінність не лише для подальшого розвитку Європи, а і у глобальному масштабі. Досвід країн ЄС поступово запозичують та адаптують як держави в контексті політики сусідства та розширення ЄС (зокрема і Україна), так і країни по усьому світу.

Ці тенденції вказують на те, що питання, які піднімаються в контексті формування стратегій смарт-спеціалізації, на сьогодні виходять за межі інтересів ЄС. Чимало країн та міжнародних організацій, зокрема ООН та ОЕСР, аргументують доцільність втілення концепції розумної спеціалізації можливістю забезпечення та утримання передових позицій у рейтингах конкурентоспроможності на міжнародних ринках завдяки стимулюванню регіонального динамізму. Серед іншого, високу оцінку щодо впровадження смарт-спеціалізації надали такі організації як ООН , ЮНЕСКО, ЮНІДО в контексті реалізації Цілей сталого розвитку: «локалізація Цілей сталого розвитку може виграти від втілення підходу інтелектуальної спеціалізації,

оскільки це сприяє інклюзивному діалогу, що веде до виявлення інноваційного потенціалу та конкурентних переваг» [2].

Впровадження концепції або її окремих елементів спостерігається на різних етапах в Австралії, Бразилії, Колумбії, Мексиці, Перу, Норвегії та Чилі. Інтерес до смарт-спеціалізації проявляє влада Китаю, Таїланду, країн Африки, США та Канади [1, 3]. Серед таких країн і Україна.

Зважаючи на розширення досвіду щодо впровадження концепції смарт-спеціалізації у регіональний розвиток, актуальності набуває питання формування та впровадження RIS 3 у конкретних умовах, коли обставини та соціально-економічне становище може ускладнити реалізацію запланованого. Відтак в контексті проведеного дослідження встановлено, що вплив на розробку та впровадження стратегії смарт-спеціалізації мають певні чинники.

1. Рівень децентралізації управлінських компетентностей та фінансових ресурсів для їх реалізації. Це один з ключових факторів забезпечення стійкої регіональної позиції щодо ведення інноваційної політики розвитку території. Адже у країнах з низьким рівнем управлінської автономії та недостатніми фінансовими ресурсами на регіональному рівні обов'язково виникатимуть проблеми із впровадженням регіональних інноваційних стратегій, що може результуватися і перенесенням завдань щодо формування стратегій смарт-спеціалізації на національний рівень (як це зроблено в деяких країнах ЄС).

2. Якість та рівень розвитку інституційних структур, традиція організації управлінської діяльності у регіоні, досвід та спроможність представників політичної та адміністративної системи регіону забезпечити розробку і втілення інноваційних стратегій. Регіони з розвиненою системою управління, досвідом у визначенні пріоритетів та координації сторін політичних процесів, веденні послідовної довгострокової політики регіонального розвитку мають суттєві переваги щодо забезпечення ефективної реалізації концепції на практиці, що, водночас, не дозволяє акцентувати лише на територіальному підході до впровадження RIS 3, адже «розумна спеціалізація вимагає отримання користі від налагодженої системи багаторівневого управління та координації горизонтальної політики» [4], тобто вимагає взаємодії держави та регіону в процесі її реалізації.

3. Рівень інноваційної активності підприємств, розвиненість інноваційної інфраструктури, наявність посередницьких організацій та науково-дослідних установ також суттєво впливають на сприйняття смарт-спеціалізації та можливості її втілення. З однієї сторони, регіони та навіть держави можуть зіткнутися з проблемою ефективної мобілізації критичної маси суб'єктів економіки для участі у розробці стратегії смарт-спеціалізації, з іншої – при наявності значної кількості потенційних учасників процесу формування стратегії може виникнути проблема ефективного відбору претендентів для включення їх до процесу прийняття рішення.

У регіонах, які відстають [5], впровадження смарт-спеціалізації вимагає не лише ефективної організації процесу прийняття і впровадження стратегії, а й зміни ставлення потенційних учасників до можливостей власного розвитку і

зміни підходів до управління в контексті територіального розвитку. У таких регіонах процеси навчання та стимулювання розробки RIS 3 приймали різні форми і результувалися позитивними наслідками. Зокрема, встановлено, що розвиток смарт-спеціалізації призвів до зростання зацікавлення дослідників можливістю співпраці з промисловістю та сприяв зменшенню взаємної недовіри між сторонами, і, що не менш важливо, став рушієм процесу зміни процедур та норм в управлінні і формування довгострокової політики на регіональному рівні [4]. Зважаючи на те, що до категорії регіонів, які відстають, віднесено здебільшого регіони та цілі країни Центрально-Східної Європи (Польщу, Болгарію, Хорватію, Угорщину, Румунію), Україні, яка характеризується схожими особливостями економічними розвитку, також варто звернути увагу на ті проблеми, які виникли у цих країнах в контексті реалізації смарт-спеціалізації, а також врахувати досвід країн ЄС на шляху інноваційної моделі регіонального розвитку, зокрема:

1) системні реформи, які тривають в Україні з 2014 р. в напрямі адміністративно-фінансової децентралізації, хоча і характеризувалися значними позитивними змінами, проте в силу їх незавершеності та недовгого періоду не результувалися становленням спроможних інституційних структур на регіональному рівні, здатних забезпечити розробку, втілення та фінансування інноваційних стратегій. Україні, як державі пострадянського простору, була притаманна централізована система управління та відсутня традиція ведення політики розвитку на регіональному рівні. Це суттєво ускладнює можливості швидкого та ефективного формування та впровадження стратегій смарт-спеціалізації у регіонах. Тому, на нашу думку, в Україні до питання впровадження смарт-спеціалізації потрібно залучати і національний, і регіональний рівні управління для уникнення ризиків неефективності та неспроможності регіональної влади втілити заплановане. Попри широку залученість різних учасників до формування та реалізації стратегії смарт-спеціалізації, саме держава повинна мати ключову роль у забезпеченні інноваційного розвитку країни (зокрема в Україні, де потрібні системні трансформації та заміна сировинної моделі економіки), оскільки лише на цьому рівні можливе ефективне використання численних державних стимулів та важелів (проектне фінансування, податкові пільги, пільгові кредити, гарантійні кредити тощо);

2) одним з ключових питань ефективності впровадження смарт-спецалізації та формування інноваційних стратегій у регіонах є пошук достатніх джерел фінансового забезпечення. Якщо у країнах ЄС ½ стратегій не містить сформованих кошторисів, то для України така модель є неприйнятною через відсутність доступу до ресурсів структурних фондів ЄС. Відтак формування стратегій смарт-спеціалізації має ґрунтуватися, по-перше, на чітко визначених і достатніх джерелах фінансування (залученні коштів з ДФРР, національних та регіональних програм інноваційного розвитку та розвитку підприємництва, місцевих бюджетів, приватних інвесторів, науково-дослідних установ та ВЗО, інноваційних центрів/агентств/організацій, залучення

іноземних інвестицій тощо), по-друге, на механізмі моніторингу та контролю використання цих коштів та посилення відповідальності на усіх етапах втілення RIS 3;

3) регіонам України притаманні проблеми групи регіонів ЄС, які відстають, тому, зважаючи на ризик недостатньої кількості учасників процесу формування стратегії на рівні регіону та несприйняття потенційними учасниками можливостей інноваційного розвитку, важливою передумовою формування стратегії смарт-спеціалізації є широка інформаційно-консультативна робота у підприємницькому середовищі та науково-дослідних колах, що може результуватися позитивними змінами процедур та норм в управлінні, формуванням довгострокової політики на регіональному рівні та залученням численних учасників до процесу розвитку регіону на засадах смарт-спеціалізації.

Література

1. Gómez Prieto J., Demblans J., Martínez A. Smart Specialisation in the world, an EU policy approach helping to discover innovation globally Outcomes, lessons and reflections from the first global workshop on Smart Specialisation. 2019/06/14. URL: https://www.researchgate.net/publication/333866933_Smart_Specialisation_in_the_world_an_EU_policy_approach_helping_to_discover_innovation_globally_Outcomes_lessons_and_reflections_from_the_first_global_workshop_on_Smart_Specialisation (дата звернення: липень 2020 р.).

2. Pavone P., Pagliacci F., Russo M., Giorgi A. R&I smart specialisation strategies: classification of EU regions' priorities. Results from automatic text analysis. Dipartimento di Economia Marco Biagi. 2019/05/15. URL: https://www.researchgate.net/publication/334029783_RI_smart_specialisation_strategies_classification_of_EU_regions%27_priorities_Results_from_automatic_text_analysis (дата звернення: липень 2020 р.).

3. Bellini, N. Smart Specialisation in Europe: Looking Beyond Regionla Borders. Symphonya. Emerging Issues in Management, n. 1, 2015, pp. 22-29.

4. Trippl M., Zukauskaite E., Healy A. Shaping smart specialization: the role of place-specific factors in advanced, intermediate and less-developed European regions. Regional Studies, 2019. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00343404.2019.1582763(дата доступу: липень 2020 р.).

5. RIS3 in Lagging Regions. Smart Specialisation Platform. Database. URL: https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/ris3-in-lagging-regions (дата доступу: липень 2020р.).